

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.7.8>

УДК 351.84

О. В. Кривша,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5591-346X>

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

О. Kryvsha,

Postgraduate student of the Department of Public Management and

Administration, Grigory Skovoroda University in Pereyaslav

MODERN PROBLEMS OF THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF PERSONS WITH DISABILITIES

У статті проаналізовані наукові підходи до сучасних проблем системи соціального захисту осіб з інвалідністю. Зазначено, що різноманітність теоретичних моделей, на основі яких формується соціальна політика щодо людей з інвалідністю, рухливість та суб'єктивність статусу інвалідності, вагомість соціальних факторів та наслідків у процесі інтеграції людей з інвалідністю – усе це свідчить про те, що у становищі людини з обмеженими можливостями здоров'я є два фактори: реально існуюча недостатність здоров'я та соціальний конструкт інвалідності, що виникає на основі таких деструктивних по відношенню до соціальної інтеграції

елементів, як соціально-середовищні бар'єри та бар'єри, зумовлені ставленням у суспільстві до людей з інвалідністю та ставленням інвалідів до суспільства.

Таким чином, ефективність соціальної підтримки людей з інвалідністю багато в чому визначається здатністю держави захищати інтереси своїх громадян. Крім того, досягнення поставлених цілей багато в чому залежить від взаємодії органів місцевого самоврядування з населенням, можливістю знайти індивідуальний підхід до кожного конкретного інваліда у вирішенні проблемних питань з урахуванням місцевих особливостей.

В умовах воєнного часу, надзвичайних ситуаціях, коли фінансові можливості на затвердження нових соціальних програм обмежені, більш вигідною альтернативою для держави є перекласти частину витрат на інші суб'єкти соціальної політики. Так, крім податків, джерелом фінансування соціальних програм, що реалізуються, можуть бути створені фонди установ чи організацій, які здійснюють благодійну діяльність.

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що на сьогодні існує багато нормативно-правових документів, які гарантують соціальний захист людей з інвалідністю, водночас зазначені нормативно-правові акти часто носять не системний, фрагментарний характер, а іноді носять декларативні норми. Крім того існує проблеми щодо фінансування зазначених нормативно-правових документів у повному обсязі. Окремо стоїть проблема ранньої реабілітації дітей з інвалідністю, формування сприятливих умов отримання такими дітьми освіти в загальних навчальних закладах. Важливим є формування незалежної та самостійної життєдіяльності людей з інвалідністю через формування психологічних, соціальних, економічних умов для їх розвитку та працевлаштування.

The article analyzes scientific approaches to modern problems of the system of social protection of persons with disabilities. The author states that the variety of theoretical models on the basis of which social policy towards people with disabilities is formed, the mobility and subjectivity of the status of disability, the importance of social factors and consequences in the process of integration of people with disabilities - all this indicates that the position of a person with a disability limited health opportunities are two factors: a real lack of health and a social construct of disability that arises on the basis of elements destructive to

social integration, such as socio-environmental barriers and barriers caused by society's attitude to people with disabilities and the attitude of disabled people to society.

Thus, the effectiveness of social support for people with disabilities is largely determined by the state's ability to protect the interests of its citizens. In addition, the achievement of the set goals largely depends on the interaction of local self-government bodies with the population, the ability to find an individual approach to each specific disabled person in solving problematic issues taking into account local characteristics.

In wartime conditions, emergency situations, when financial opportunities for approving new social programs are limited, a more profitable alternative for the state is to transfer part of the costs to other subjects of social policy. Thus, in addition to taxes, funds of institutions or organizations that carry out charitable activities can be a source of funding for implemented social programs.

The conducted analysis gives reason to note that today there are many regulatory and legal documents that guarantee social protection of people with disabilities, at the same time, these regulatory and legal acts are often not systematic, fragmentary in nature, and sometimes have declarative norms. In addition, there are problems regarding the financing of the specified legal documents in full. A separate problem is the early rehabilitation of children with disabilities, the formation of favorable conditions for such children to receive education in general educational institutions. It is important to form independent and independent life activities of people with disabilities through the formation of psychological, social, and economic conditions for their development and employment.

Ключові слова: *публічне управління, соціальний захист, соціальна допомога, реабілітація, абілітація, особа з інвалідністю, рівні права та можливості особи з інвалідністю.*

Keywords: *public administration, social protection, social assistance, rehabilitation, habilitation, a person with a disability, equal rights and opportunities for a person with a disability.*

Постановка проблеми. Забезпечення права людей з інвалідністю вести самостійний спосіб життя є однією з основних складових їх соціального захисту. Необхідність формування цього права виникло у другій половині ХХ ст. при вирішенні проблем інвалідів, коли ставився знак рівності між самостійністю та незалежністю. Вважалося, що людина з інвалідністю внаслідок наявних в неї обмежень життєдіяльності залежить від інших людей, то це в тій чи іншій мірі обмежує її самостійність, і дає право іншим людям приймати за неї рішення.

Реалізація права осіб з інвалідністю вести самостійний спосіб життя здійснюється за допомогою її соціального захисту, мета якого – компенсація обмежень життєдіяльності, і вирівнювання, таким чином, її можливостей у порівнянні з іншими людьми. Зазначена мета досягається за допомогою створення доступного середовища, реабілітації, матеріального забезпечення, соціального обслуговування, надання пільг тощо.

Внаслідок воєнних дій в Україні зросла кількість людей з інвалідністю і це потребує формування інноваційних підходів до вирішення питання соціального захисту інвалідів, тому що головною метою у забезпеченні прав людей з інвалідністю – надання їм самостійності та незалежності, а не лише підтримки та соціальних виплат.

Водночас, проблеми економічного характеру, воєнні дії на території України, багато внутрішньо переміщених осіб, у тому числі осіб з інвалідністю, проблеми відсутності дієвих механізмів формування рівних можливостей для людей з інвалідністю заважають формуванню ефективної державної політики у цій сфері, тому виникла потреба у систематизації проблем системи соціального захисту осіб з інвалідністю.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Слід зазначити, що на сьогодні існують лише фрагментарні дослідження щодо виокремлення проблем соціального захисту осіб з інвалідністю. Так, систему соціального захисту осіб з інвалідністю, механізми нормативно-правового регулювання соціального політики щодо осіб з інвалідністю, питання реабілітації осіб з

інвалідністю, формування інклюзивної освіти, аналізують, зокрема: М. Авраменко, С. Богданов, Н. Борецька, М. Кравченко, Е. Лібанова, В. Ляшенко, О. Макарова, С. Мельник, К. Міщенко, О. Петроє, В. Петрова, В. Скуратівський, І. Смирнова, В. Сушкевич та ін.

Метою дослідження є системний аналіз сучасних проблем системи соціального захисту осіб з інвалідністю.

Виклад матеріалу.

Соціальний захист осіб з інвалідністю - це система гарантованих державою економічних, соціальних та правових заходів, які забезпечують особам з інвалідністю умов для подолання, заміщення (компенсації) обмежень життєдіяльності та спрямованих на створення їм рівних з іншими громадянами можливостей участі у житті суспільства.

Вирішення проблеми соціально-правового захисту осіб з інвалідністю вимагає участі у цьому процесі багатьох спеціалізованих установ та структур. Соціальний захист включає не лише питання лікування та покращення стану здоров'я, а й досягнення людиною максимальної самостійності та готовності до незалежного та рівноправного життя в суспільстві.

Основні принципи формування політики щодо осіб з інвалідністю, вироблені світовим співтовариством, можуть бути представлені наступним чином:

- держава відповідає за усунення умов, що ведуть до інвалідності, та вирішує питання, пов'язані з наслідками інвалідності;
- держава забезпечує особам з інвалідністю можливість досягти однакового з іншими громадянами рівня життя, у тому числі у сфері доходів, освіти, зайнятості, охорони здоров'я, участі у громадському житті;
- особи з інвалідністю мають право жити в соціумі, для цього суспільство прагне сформувати умови незалежного життя осіб з інвалідністю (самозабезпечення, самодостатність у повсякденному житті, безбар'єрне середовище);

- за особами з інвалідністю визнаються права та обов'язки громадян даного суспільства [1].

Призначення системи соціального захисту полягає в тому, щоб за допомогою нормативно-правових, економічних, фінансових, соціально-психологічних та організаційних засобів здійснювати підтримку та допомогу нужденним групам населення та окремим людям.

Системи соціального захисту осіб з інвалідністю, що склалися в економічно розвинених країнах, включають ряд взаємопов'язаних елементів, що відображаються у нормативному закріпленні прав осіб з інвалідністю, прав та обов'язків державних органів, громадських та благодійних організацій, форм та методів їх діяльності у цій сфері.

Досвід організації соціального захисту осіб з інвалідністю у нашій країні показав, що створення спеціальних підприємств, будинків, установ та навчальних закладів призводить фактично до постійної опіки з боку держави, але водночас до ізоляції життєдіяльності осіб з інвалідністю від суспільства.

Конвенцією про права інвалідів, визначено основні напрями та правові механізми захисту прав інвалідів. Встановлені принципи, які спрямовані на реалізацію основних гарантій, зокрема створення доступного середовища та адаптацію соціальних об'єктів, транспортної інфраструктури та інших послуг для осіб з обмеженими фізичними можливостями [2].

Таким чином, нові підходи до поняття інвалідності спрямовані на визнання та повагу до особливостей людей з інвалідністю. Державою вживаються заходи, спрямовані на вдосконалення правового регулювання та практичної діяльності щодо забезпечення рівних з іншими громадянами прав та можливостей у політичній, соціальній, культурній, економічній та інших галузях.

Соціальний захист людей з інвалідністю врегульований у наступних основних нормативно-правових документах України, зокрема: Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Закон України

«Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», Закон України «Про соціальні послуги» та ін. Водночас, законодавство щодо формування соціального захисту осіб з інвалідністю має несистемний та фрагментарний характер, крім того є проблема щодо фінансування соціального захисту та його удосконалення.

Реалізація передбачених законодавством заходів соціального захисту осіб з інвалідністю потребує відповідного фінансового забезпечення та є пріоритетним напрямом витрат фінансування соціальної сфери.

Основними причинами недофінансування соціальної сфери являються не тільки нестача державних фінансів та дефіцити місцевих бюджетів, але й те, що не розробляються нові нетрадиційні для економіки країни — недержавні заходи, такі як створення соціальних фондів та залучення приватного бізнесу. Фінансове забезпечення соціальної сфери розглядається як комплексна підсистема фінансово-кредитного механізму, методу покриття витрат, методу фінансового впливу на соціально-економічні процеси та сукупність грошових фондів [3].

Соціальна активність дорослої людини базується на системі потреб, інтересів, поглядів, ідеалів, які виступають у ролі мотивів індивідуальної поведінки, спрямованої на творчу працю і ненанесення людиною шкоди собі, ближнім, суспільству, природі. Соціальна активність є основою розвитку суспільства. Особливо актуальною є проблема соціальної активності для людей з інвалідністю. Соціальна активність передбачає постановку мети та завдань, пов'язаних із внесенням якісних змін у суспільні відносини та послідовні дії щодо виконання поставлених завдань.

Особливу увагу у визначенні соціальної активності необхідно приділяти ціннісних установок та особистої зацікавленості людини з інвалідністю. Концепція ролі хворого, позитивно оцінюючись соціумом, робить людей з інвалідністю об'єктом жалості та благодійності, акцентуючи на їхню

неспроможність, характеризуючи їх як беспорядних, позбавлених можливості вести повноцінне життя. З розвитком затворницького способу життя спостерігається занепад соціальної активності. Через психологічні проблеми, боязні соціальних контактів, прагнення «сховатися» від суспільства деякі особи з інвалідністю вважають за краще перебувати в обмеженому життєвому просторі, навіть якщо стан здоров'я особливо не перешкоджає їх фізичній мобільності та дозволяє залишати межі житлового приміщення.

Останнім часом все більше уваги приділяється формуванню доступного середовища для інвалідів. Створюються та реалізуються цільові програми, спрямовані на формування доступного середовища для людей з інвалідністю.

У правовій дійсності основні напрями соціального захисту людей з інвалідністю знаходяться у взаємозв'язку зі змінами в соціальних та культурних установах суспільства, правосвідомістю громадян, дотриманням законів про заборону дискримінації тощо.

Комплексна реабілітація та абілітація інвалідів, у тому числі дітей-інвалідів, має охоплювати медичний, соціальний аспект, питання освіти та працевлаштування та враховувати індивідуальні потреби інвалідів. Реабілітація та абілітація повинні починатися якомога раніше та ґрунтуватися на багатопрофільній оцінці потреб та сильних сторін інваліда (дитини-інваліда), сприяти залученню та включенню інвалідів у місцеве співтовариство, бути доступними для осіб з інвалідністю та перебувати якомога ближче до місць їхнього безпосереднього проживання. У зв'язку з цим другою основною метою виступає підвищення рівня забезпеченості інвалідів, в тому числі дітей-інвалідів, реабілітаційними та абілітаційними послугами, ранньою допомогою, а також рівня професійного розвитку та зайнятості, включаючи сприяння зайнятості осіб з інвалідністю, у тому числі дітей-інвалідів.

Дослідники зазначають, що для повної адаптації осіб з інвалідністю у соціальному, правовому, політичному середовищі часто потрібні абілітаційні та реабілітаційні програми (додаткова підтримка, допоміжні технології,

спеціальне навчання, освіта та розвиток практичних навичок), оскільки дотепер існують проблеми обмеження правового статусу осіб з інвалідністю.

Однак на практиці реабілітація та абілітація ототожнюються, а державні програми соціальної підтримки не реалізуються у повному обсязі, внаслідок чого особи з інвалідністю ущемляються у правах.

Абілітація та реабілітація – це спеціальні державні програми, призначені для реалізації індивідуальних стратегій правового статусу особистості інвалідів у досягненні цілей, які вони поставили перед собою (від найпростішої, як поїздка автобусом, до складної реалізації: здобуття освіти, медична реабілітація, працевлаштування та ін.). Внаслідок чого абілітація та реабілітація набувають вирішального значення для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю могли користуватися гарантованими Конституцією України правами та свободами, оскільки без належних (доступних) послуг люди з інвалідністю не можуть стати невід'ємною частиною громадянського суспільства: працевлаштуватися, працювати, ходити до школи чи брати участь у культурних, спортивних чи дозвільних заходах.

Наприклад, відома на сьогоднішній день правозахисна організація Міжнародний альянс інвалідів (International Disability Alliance – IDA), заснована 1999 р., здійснює ефективну реалізацію принципів Конвенції з прав інвалідів (повага до гідності особистості, рівність у правових можливостях, реабілітація (абілітація) інвалідів, повна реалізація потенціалу інвалідів для побудови "найкращого світу для всіх"). Крім того, в 2017 р. Всесвітня організація охорони здоров'я виступила з міжнародною доповіддю «Реабілітація 2030 р. – Заклик до дії», в якій було привернуто увагу до проблем неоднозначного застосування засобів реабілітації та абілітації при зростанні попиту громадян з інвалідністю на послуги соціального захисту [4].

Завдяки радикальному соціально-політичному підходу реабілітація та абілітація для державної системи набули нового значення – боротьба із соціальною та економічною нерівністю громадян, наприклад: з обмеженням засобами для орієнтування, не кваліфікованим наданням медичної допомоги,

правових послуг, негативним ставленням до працевлаштування людини з вадами здоров'я, знецінення гідності особистості інвалідів та інше.

У той же час, з метою профілактики інвалідності необхідно формувати систему комплексної реабілітації, абілітації з урахуванням заходів для людей, які ще не визнані інвалідами, але мають обмеження життєдіяльності внаслідок захворювання, травми, віку, включаючи систему ранньої допомоги сім'ям, які виховують дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а також систему раннього втручання для дітей, які перенесли тяжкі стани перинатального періоду чи тяжкі травми.

Своєчасна комплексна допомога дітям раннього віку з порушеннями у розвитку здатна попередити появу вторинних відхилень у розвитку, забезпечити максимальну реалізацію потенціалу розвитку дитини, а для значної частини дітей забезпечити можливість включення до загального освітнього потоку на ранньому етапі вікового розвитку.

Аналізуючи соціальну політику у сфері захисту осіб з інвалідністю, не можна залишити без уваги питання зміни підходів до освіти таких осіб та розвитку системи інклюзивної освіти, що приходить на зміну традиційній корекційній освіті. У рамках інклюзивної освіти у закладах освіти влаштовуються пандуси та розширюються дверні отвори. Однак, центральною проблемою залишається готовність дітей як здорових, так і з інвалідністю та їхніх батьків до спільного навчання.

Наступною важливою проблемою є підготовка педагогічних кадрів для роботи в інклюзивних закладах освіти, що передбачають створення всім учням можливостей для повноцінного соціального життя, активної участі у місцевих співтовариствах та турботи один про одного як членів спільноти. Об'єктивними перешкодами для розвитку інклюзивної освіти є непристосованість міського середовища, непідготовленість педагогічних кадрів та неадекватність фінансування системи освіти.

Окремо розглянемо проблеми працевлаштування людей з інвалідністю. В Україні, як і в більшості європейських країн, діє концепція квотування

державою певного відсотка робочих місць на підприємствах. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», всім підприємствам, установам та організаціям з кількістю працюючих від 8 і більше осіб встановлено норматив зі створення 4% робочих місць для працевлаштування інвалідів [5].

При цьому лише незначна частина коштів від штрафних санкцій спрямовується на створення робочих місць для інвалідів. Отже, існує нагальна потреба в забезпеченні державного нагляду за дотриманням роботодавцями цієї квоти. Для розширення можливостей надання гарантій працевлаштування для цієї категорії працівників варто запозичити закордонний досвід щодо виконання роботи в дистанційному режимі, що значно допоможе регулювати зайнятість такої «проблемної» категорії робочої сили, як інваліди [6].

Таким чином, соціальна політика в галузі захисту осіб з інвалідністю формується та реалізується під впливом кількох груп факторів:

- 1) наявної в суспільстві моделі розуміння інвалідності;
- 2) образів людей з інвалідністю, що транслюються через засоби масової інформації;
- 3) думки осіб з інвалідністю про себе;
- 4) діяльності громадських організацій осіб з інвалідністю у різних сферах: правовій, освітній, трудовій, дозвільній.

Під впливом цих факторів соціальна політика має формуватися як сукупність заходів, спрямованих на підвищення якості та рівня життя людей з інвалідністю. Насамперед, основи соціальної політики закладаються на державному рівні у вигляді прийняття законів та інших нормативно-правових актів, що діють на території всієї країни та є обов'язкових до виконання. Безпосередня ж реалізація основних положень та гарантій у сфері соціальної політики лягає на регіональні та місцеві органи влади. Такий розподіл дозволяє реалізовувати національні положення на конкретних територіях з урахуванням їхньої специфіки, ресурсних можливостей та культурних

особливостей. Однак, сучасна ситуація така, що регіональна соціальна політика будується відповідно до цільових програм, прийнятих на рівні держави. У свою чергу, цільові програми на національному рівні, з одного боку, задають загальний перелік заходів у рамках конкретних програм, з іншого боку – залишаються формальним відображенням світових вимог до соціальної захищеності людей з інвалідністю.

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що на сьогодні існує багато нормативно-правових документів, які гарантують соціальний захист людей з інвалідністю, водночас зазначені нормативно-правові акти часто носять несистемний, фрагментарний характер, а іноді відображають декларативні норми. Крім того, існують проблеми щодо фінансування зазначених нормативно-правових документів у повному обсязі. Окремо стоїть проблема ранньої реабілітації дітей з інвалідністю, формування сприятливих умов отримання такими дітьми освіти в загальних навчальних закладах. Важливим є формування незалежної та самостійної життєдіяльності людей з інвалідністю через формування психологічних, соціальних, економічних умов для їх розвитку та працевлаштування.

Висновки. У статті проаналізовані наукові підходи до сучасних проблем системи соціального захисту осіб з інвалідністю. Зазначено, що різноманітність теоретичних моделей, на основі яких формується соціальна політика щодо людей з інвалідністю, рухливість та суб'єктивність статусу інвалідності, вагомість соціальних факторів та наслідків у процесі інтеграції людей з інвалідністю – усе це свідчить про те, що у становищі людини з обмеженими можливостями здоров'я є два фактори: реально існуюча недостатність здоров'я та соціальний конструкт інвалідності, що виникає на основі таких деструктивних по відношенню до соціальної інтеграції елементів, як соціально-середовищні бар'єри та бар'єри, зумовлені ставленням у суспільстві до людей з інвалідністю та ставленням інвалідів до суспільства.

Таким чином, ефективність соціальної підтримки людей з інвалідністю багато в чому визначається здатністю держави захищати інтереси своїх громадян. Крім того, досягнення поставлених цілей багато у чому залежить від взаємодії органів місцевого самоврядування з населенням, можливістю знайти індивідуальний підхід до кожного конкретного інваліда у вирішенні проблемних питань з урахуванням місцевих особливостей.

В умовах воєнного часу, надзвичайних ситуаціях, коли фінансові можливості на затвердження нових соціальних програм обмежені, більш вигідною альтернативою для держави є перекласти частину витрат на інші суб'єкти соціальної політики. Так, крім податків, джерелом фінансування соціальних програм, що реалізуються, можуть бути створені фонди установ чи організацій, які здійснюють благодійну діяльність.

Література

1. Кефели В.Б., Горина Т.И. Некоторые особенности достижительной стратегии инвалидов. *Теория и практика общественного развития*. 2022. №7 (173). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-dostizhitelnoy-strategii-invalidov>.
2. Конвенція про права інвалідів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
3. Болотіна Є. В., Шубна О. В., Бившева Л. О. Особливості фінансування та управління системою соціального захисту населення в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2021. №1. С. 120-126.
4. Інформаційна листівка — актуальне про реабілітацію в Україні. URL: https://uapt.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Newsletter_April_2020.pdf
5. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
6. Смирнова І. І., Медведєва Т. А., Серьогіна О. В. Дослідження проблем соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. №2. С. 105-111.

References

1. Kefely, V.B. & Horyna, T.Y. (2022), «Some features of the achievement strategy for disabled people», *Teoryia y praktyka obshchestvennoho rozvytyia*, vol. 7 (173), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-dostizhitelnoy-strategii-invalidov> (Accessed 27 Mar.2023).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), «Convention on the Rights of Persons with Disabilities», available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (Accessed 01 Mar.2023).
3. Bolotina, Ye. V. & Shubna, O. V. & Byvsheva, L. O. (2021), «Peculiarities of funding and management of the system of social protection of the population in Ukraine», *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 120-126.
4. Ukrainian Association of Physical Therapy (2020), “Information leaflet - current information about rehabilitation in Ukraine”, available at: https://uapt.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Newsletter_April_2020.pdf (Accessed 09 Mar.2023).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine "On the Basics of Social Protection of the Disabled in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (Accessed 27 Mar.2023).
6. Smyrnova, I. I. & Medvedieva, T. A. & Serohina, O. V. (2020), «Study of problems of social protection of people with disabilities in Ukraine», *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 2, pp. 105-111.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2023 р.